

ופריך: **מה לערלה שכן לא היתה לה מעולם כה-א שעת הכושר** [ההיתר]. שהרי פרי הערלה אסור מתחלת חנטתו, ולעולם הוא עומד באיסורו(1). ומשום חומר זה אף נאסר בהנאה. אבל **תאמר בבשר בחלב** שאינו אסור בהנאה, משום שהיתה לו **שעת הכושר** קודם שנתבשל עם החלב.

אלא **חמין בפסח יוכיח**, שאף שהיה לו **שעת הכושר** קודם הפסח, הרי הוא **אסור בהנאה!** והוא הדין לבשר בחלב.

ושוב פריך: **מה לחמין בפסח, שכן עניושר כרת על אכילתו, ולכך הוא אסור בהנאה.** אבל האם **תאמר** כן אף **בבשר בחלב**, אף שאינו **עניושר כרת** על אכילתו, ואין בו אלא איסור לאו(2)?!

אלא **כלאי הכרם יוכיחו**, שאין הוא **עניושר כרת** על אכילתו, ואפילו הכי **אסורים הם בהנאה!** והוא הדין לבשר בחלב.

נאמר כאן, **"כי עם קדוש אתה לה' אלהיך,** לא תבשל גדי בחלב אמו".

ונאמר לחלן בטרפה, **"ואנשי קדש תחיון לי** ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". וילפינן בגזירה שוה ד"קדש" "קדש".

מה לחלן הטרפה אסורה באכילה, אף כאן הבשר בחלב אסור באכילה.(17)

ואין לי מהתם, **אלא** שבשר בחלב אסור באכילה. אבל שהוא אסור בהנאה מניין? והרי אף הטרפיפה מותרת בהנאה.

אמרת, קל וחומר הוא מערלה.

ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה בנטיעתה, הרי היא אסורה בהנאה — **בשר בחלב שנעבדה בו עבירה כשבשילם יחד, ועבר עליהם ב"לא תבשל", אינו דין שיהא אסור בהנאה!**

ויעוין עוד בחינוך מצוה קיד, שכתב עוד טעם בסיבת הדין דאין לוקין על ההנאה.

1. הקשה ריב"א, ואכתי נילף מערלה שהיתה לה שעת הכושר. וכגון שנטל ענף מאילן היתר שעדיין לא נגמר פירותיו, והרכיבו או שנטעו מחדש, ששוב נאסר באיסור ערלה.

ואומר ר"י, דבכהאי גוונא, אין נאסרת אלא התוספת שהוסיף הענף לאחר נטיעתו מחדש [ואף שכל הענף נאסר בפועל. אין זה אלא משום תערובת תוספת האיסור שבו. ואם היה יכול להפרידה ממנו היה הוא עצמו מותר]. ואותה תוספת, לא היתה לה מעולם שעת הכושר.

2. ובחולין [קטו ב] פריך, ונימא ערלה תוכיח, שאין ענוש עליה כרת, וחזור הדין. ומשני לה. ולעולם הוי מצי למילף במה מצינו מכלאי

17. ולשיטת הרמב"ם דאין לוקין על הנאה, אף על הנאת בשר בחלב אין לוקין. כן מבואר בלחם משנה, פרק ט ממאכלות אסורות הלכה ב, ובמשנה למלך שם.

ותמה, דעל פי מה שהכריע בספר המצוות דילפינן איסור הנאה מדכתיב תלתא זימני "לא תבשל", למה לא ילקו על ההנאה.

[ובלאו הכי תקשה, לטעם המגיד משנה שהובא בהערה 7, דאין לוקין על ההנאה משום דדרך הנאה אינה אלא באכילה. דהרי טעם זה לא שייך בכלאי הכרם ובבשר בחלב, לפי שלוקין על אכילתן אף שלא כדרך הנאתן. שפת אמת].

והרמב"ן בספר המצוות [שרש השני] כתב, דלוקין על הנאת בשר בחלב.

לוקין עליה אלא כשאכלה בדרך הנאתה, אף בשר בחלב אין לוקין עליו אלא כדרך הנאתו.

ואבוי סבר, אף שאת עצם איסור אכילת בשר בחלב גמרינן מנבילה, מיהו לא אהני גזירה שוה להצריך בו דרך הנאה. דלחכי לא כתב "אכילה" בגופו של בשר בחלב, כדי לומר שלוקין עליו אפילו שלא בדרך הנאתו.

שנינו ברייתא דלעיל: כלאי הכרם יוכיחו על בשר בחלב, שאף שאין הוא ענוש כרת, הרי הוא אסור בהנאה!

ומקשינן: וליפרוך, מה לכלאי הכרם שכן לא היתה לו שעת הכושר! ומשום כן הם אסורים בהנאה. דקא סליק אדעתין, שלא נאסרו בכלאי הכרם אלא הגידולים שגדלו באיסור. אבל הזרעים עצמם, שהיו קיימים קודם לכן, לא נאסרו מחמת התערובת. והגידולים אסורים מרגע שבאו לעולם. מה שאין כן בשר בחלב, שעד שנתבשל בחלב היה מותר.

ומסיק לקושיין: ואם איתא דלוקין על כלאי הכרם אף שלא כדרך הנאתו, ניפרוך, מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפילו שלא בדרך הנאתן! הלכך אסורים הם בהנאה. אבל בשר בחלב שהוא כשאר איסורי תורה, ואין לוקין עליו אלא בדרך אכילה⁽³⁾, לא יאסר בהנאה.

ומשנינן: ואבוי אית ליה, דלא קשיא מידי. דתאמר במאי [כלומר, ממה תפרוך]? אם תאמר, שאני בשר חלב שאין לוקין⁽⁴⁾ עליו דרך הנאתו — והרי לא כן הוא. אלא אף שלא כדרך לוקין עליו. דאטו בבשר בחלב "אכילה" כתיבה ביה? והרי לא כתיב ביה אלא לשון "לא תבשל". וילפינן את איסור אכילתו מגזירה שוה. וכל היכא דלא כתיבא "אכילה", לא בעינן דרך אכילה לחיוב מלקות.

ואידך [המקשן] סבר, להכי קא גמר לה לאיסור אכילתו בגזירה שוה ד"קודש" "קודש" מנבילה [ולאו דוקא "נבילה"]. אלא מטריפה גמרינן לה⁽⁵⁾. רש"י. שהרי בנבילה כתיב "אכילה". וגמרינן, מה נבילה אין

ולעיל חשוב חמץ כ"לא נעבדה בו עבירה". משום דבא להוכיח מחמץ שביטלו, ולא עבר עליו ב"בל יראה". אבל הכא נימא דיוכיח חמץ שלא ביטלו, ועבר עליו ב"בל יראה". מהרש"א.

4. ו"אין לוקין" לאו דוקא. שהרי מלקות בין כך ליכא, לפי שאין עונשין מן הדין. אלא הכונה לאיסור. ולפי זה יוכרח, דבשלא כדרך הנאה, אף איסור ליכא מן התורה, אלא מדרבנן. מהר"ם חלאווה.

5. ויש מפרשים, דקרי לה נבילה משום דקרא

הכרם לבדם. מה לכלאי הכרם שנעבדה בהם עבירה [ויש להם שעת הכושר, ואינן ענושים כרת] ואסורים באכילה ובהנאה, אף אני אביא בשר בחלב. אלא ניחא ליה למילף מערלה בקל וחומר. משום דאלים טפי ממה מצינו. תוספות.

3. ותימה, היא גופא נילף בהאי קל וחומר מכלאי הכרם, דלוקין על בשר וחלב אף שלא כדרך הנאתו.

ואומר ר"י, דבהא איכא למיפרך, שור הנסקל וחמץ בפסח יוכיחו, שאין לוקין עליהן שלא כדרך הנאתן, אף שנעבדה בהם עבירה. תוספות.

אסורים. אבל הזרעים עצמם לא נאסרים, אף אם השרישו בכרם. וקשיא לרב אדא בר אהבה.

אמר רבא: לא קשיא. משום דתרי קראי כתיבי בכלאים. כתיב "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה". וכתוב בתריה "הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם". ומדכתיב "הזרע" משמע, דגוף הזרעים נאסר. ומדכתיב "תקדש המלאה", משמע שהגידולין [דהיינו "מלאה"] בלבד נאסרים.

הא כיצד? — אלא זרע שהוא זרע מעיקרו בכרם, נאסר אף גופו בהשרשה. אבל זרע שהוא כבר זרע ובא קודם שנתנוהו בכרם, אין גופו נאסר אלא הגידולין בלבד. ואם הוסיף אחד ממאתיים, אין, ואוסרת התוספת את כל הזרע משום תערובת איסור. ואם לא הוסיף, לא נאסר הזרע עצמו. וכל שאין בתוספת יותר מאחד ממאתיים, הרי היא בטילה ברוב היתר⁽⁶⁾

לפיכך, אין נאסר העציץ הנקוב בלא תוספת הגידולין. משום שכבר נזרעו הזרעים בעציץ מקודם. אבל רב אדא איירי בזרע שמתחלה זרעוהו בכרם, דהוא עצמו נאסר. ושפיר מוכח מיניה לבשר בחלב, שנאסר בהנאה אף שהיתה לו שעת הכושר.

אמר רב אדא בר אהבה: זאת אומרת, כלאי הכרם עיקרן נאסרין! שלא הגידולים בלבד אסורים, אלא אף גוף הזרעים. ולזרעים עצמם היתה שעת הכושר. שהרי קודם שהשרישו בכרם היו מותרים. ושפיר מוכח מינייהו לאסור בהנאה בשר בחלב, אף שהיתה לו שעת הכושר.

מתיב רב שמעיה: תנן: המעביר עציץ נקוב [ובתוכו זרעים שכבר צמחו] בכרם, הרי הם נעשים כלאי הכרם. משום שהם יונקים דרך הנקב מקרקע הכרם דרך האויר. ואם הוסיף העציץ להצמיח בתוך הכרם, ואותה תוספת יש בה כשיעור אחד ממאתיים מסך כל הגידולין שבו, הרי כולו אסור משום תערובת כלאי הכרם שבו!

וכגון שקודם שהעבירו בכרם, היו בו קצ"ט שיעורים. ובכרם נוסף בו עוד שיעור אחד. שבכהאי גוונא התוספת אסורה, ואינה בטילה ברוב היתר. ומחמתה נאסרת התערובת כולה. וכדקיימא לן, שאין כלאי הכרם בטלים בתערובת, אלא אם כן יש בהיתר מאתיים חלקים כנגדם.

ומסקינן לקושיין: דוקא אם הוסיף העציץ בגידולי האיסור, אין [אסור]. אבל אם לא הוסיף אחד ממאתיים, לא נאסר. ואף שהוא יונק עתה מהכרם. אלמא, דוקא הגידולים

בשחיטה מטומאה נבילה.
6. רש"י. והנודע ביהודה [תנינא, יורה דעה סימן נה] כתב, שלולא דברי רש"י, היה נראה לפרש, דלאו מדין ביטול אתינן עלה. אלא דכל שלא הוסיף מאתיים לא נחשב כלל כגידול, ואינו נחשב "מלאה".

איירי באבר המדולדל שבבהמה, שאין הוא ניתן בשחיטתה. רש"י.

ודחה פירוש זה. משום שדינה כטריפה לכל דבר. שהרי כל טריפה לא ניתרת בשחיטה. אלא ששונה טריפה מנבילה בכך שהשחיטה מטהרתה מטומאת נבילה. ואף אבר המדולדל נטהר

משום אביזרייהו דעבודה זרה. שעל ידי שמתרפא בה, הרי הוא נראה כמודה בה⁽⁷⁾. ואין איסור עבודה זרה נדחה מפני פיקוח נפש.

וכדתניא: רבי אליעזר אומר: כתיב "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". ו"מאודך" היינו ממונך. אם נאמר "בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאודך"? ואם נאמר "בכל מאודך" למה נאמר "בכל נפשך"? ולמה צריך לכתוב את שניהם? יכתוב את החביב יותר. וממילא נדע שצריך למסור את הדבר החביב פחות, מקל וחומר.

אלא לומר לך, אם יש אדם שגופו חביב עליו יותר מממונו, לכך נאמר "בכל נפשך"! שהוא מחויב למסור את נפשו⁽⁸⁾ ובלבד שלא יעבוד עבודה זרה⁽⁹⁾. ואם יש אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו, לכך נאמר "בכל

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: בכל איסורי ההנאה שבתורה מתרפאין! ועל אף שהרפואה היא הנאה, מותר להתרפאות בהם.

חויך מעצי אשירה! שאסור להתרפאות בהם, משום שעבודה זרה הם.

והוינן בה: היכי דמי? אי נימא בחולה דאיכא ביה סכנה, אפילו בעצי אשירה נמי יתרפא. שהרי פיקוח נפש דוחה את כל התורה.

ואי בחולה דליכא ביה סכנה, אפילו בכל איסורין שבתורה נמי לא יתרפא! שהרי נהנה ברפואתם.

ומשנינן: לעולם בחולה דאיכא ביה סכנה מיירי. ואפילו הכי בעצי אשירה לא יתרפא,

תקרו לגלות ערוה". אלמא, כל דהוא מלאוי ג' עבירות, אף שאינו מגוף העבירות עצמם, ירג ואל יעבור. ר"ן.

8. כן הוא לרבי אליעזר. אבל רבי ישמעאל פליג, ואמר: על כולן הוא אומר "וחי בהם", ולא שימות בהם. ואף בעבודה זרה, בצינעא, יעבור ואל ירג. ודוקא בפרהסיא, ירג ואל יעבור. מדכתיב "ולא תחללו את שם קדשי, ונקדשתי בתוך בני ישראל".

ומייתי הך ברייתא, לאפוקי מדרבי ישמעאל. דלדידיה, לא קשיא למה נאמר "בכל נפשך" ו"בכל מאודך", דארוחיה דקרא הוא, שיאהב את ה' בכל לב ובכל נפש ובכל מאד. אבל לרבי אליעזר דאתא קרא להשמיענו שצריך למסור את הנפש, קשיא למה איצטריך לתרוייהו. ר"ן.

9. וקאי "בכל נפשך" רק על עבודה זרה וכול ג'

7. רש"י. ותוספות כתבו, דאיירי באופן שאין יכול להתרפא משאר עצים אלא מאשירה. וחיישינן דיבואו לטעות אחריה.

אבל מדברי הירושלמי נראה, דטעמא לאו משום דאתי לאימשוכי אבתרה. אלא משום שעובר על לאו ד"לא ידבק בידך מאומה מן החרם". ואף על גב דאין זה אלא לאו, ולא עצם איסור עבודה זרה, דינו כעבודה זרה ממש, לענין דאין דוחה פיקוח נפש.

וכן הוא בכל ג' עבירות. ואף בגילוי ערוות מצינו כן. דאיתא בסנהדרין עה א, מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת, והעלה בלבו טינא. ואמרו הרופאים, אין לו תקנה עד שתבעל לו. אמרו חכמים: ימות ואל תבעל לו! תעמוד לפניו ערומה — ימות, ואל תעמוד לפניו ערומה! תספר עמו אחרי הגדר — ימות, ואל תספר עמו אחרי הגדר! ובודאי שאין בדברים אלו משום גילוי ערוות ממש, אלא שעובר עליהם בלאו ד"לא

ואף גילוי עריות ושפיכות דמים הם ביהרג ואל יעבור. וכדתניא: רבי אומר: כתיב ברודף אחר נערה המאורסה לאונסה, "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה".

וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה? ומה הוצרכנו ללמוד ממנו? אם לומר שהנערה פטורה, הא להדיא כתיב, "ולנערה לא תעשה דבר".

אלא הרי זה הרוצח בא ללמד על נערה המאורסה, ונמצא למד ממנה. מה נערה המאורסה, ניתן הרשות לכל הרואה להצילה

מאודך! שמחויב למסור את כל ממונו, ובלבד שלא יעבור על איסורי התורה⁽¹⁰⁾.

כי אתא רבין, אמר משמיה דרבי יוחנן: בכל איסורים שבתורה מתרפאין. הויך מעבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים! וכגון שאמרו לו, "הרוג את ישראל חבירך, ואם לא, נהרגך", יהרג ואל יעבור⁽¹¹⁾. שג' עבירות אלו אינן נדחות מפני פיקוח נפש⁽²¹⁾

כה-ב עבודה זרה, טעמה משום הא דאמרן! כדכתיב "בכל נפשך".

בעשרה מישראל, הרי זה חלל את השם ברבים. וכיטל מצות עשה שהיא קדוש השם. ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם. ואף על פי כן, מפני שעבר באונס, אין מלקין אותו. ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, ואפילו הרג באונס!

העולה מדבריו, שאף בג' עבירות, כל שעבר באונס פטור משום "אונס רחמנא פטריה". ואינו מחויב ליהרג אלא משום מצות קידוש השם ועבירת חילול השם. ולא משום שאין בגוף עבירות אלו פטור אונס.

12. ואם עבר ונתרפא, עונשין אותו בית דין בעונש הראוי לו. רמב"ם שם הלכה ו.

ולא דמיא לאנסוהו לעבור על אחת מג' עבירות, דכתב בזה הרמב"ם דאין עונשים אותו [כמובא בהערה הקודמת]. משום דאונס ופיקוח נפש שני גדרים שונים הם, כמבואר באחרונים. שכל שאמרו לו אם לא תעבור נהרגך, הרי הוא אנוס בעצם מעשה העבירה. אבל אם לא אנוס שום אדם, אלא שלפי מצבו דהשתא הוא עומד למות, ועל ידי העבירה יכול להציל את עצמו, אינו אנוס במעשה העבירה. אלא רק משום היתר

עבירות]. אבל על שאר עבירות לא קאי. משום דכתיב "וחי בהם" ודרשינן, ולא שימות בהם. וכיון שמצינו מקרא אחד מחמיר ומקרא אחד מיקל, מסתבר לאוקמיה לכתוב המחמיר בעבודה זרה בלחוד. משום שכל הכופר בה, מודה בכל התורה כולה. ובה תלוי עיקר אהבתו של הקדוש ברוך הוא. ר"ן.

10. והקשה בקובץ שיעורים, מאי שנא "בכל נפשך" דלא קאי אלא על עבודה זרה, ו"בכל מאודך" קאי על כל עבירות שבתורה, שמחויב לבזוז כלל ממונו, ובלבד שלא יעבור על לא תעשה.

[ונראה, דלהר"ן המובא בהערה לא קשה מידי. שדוקא "בכל נפשך", דאשכחן בקרא ד"וחי בהם" שמקיל בזה, בהכרח דלא קאי אלא על עבודה זרה. אבל, לענין "בכל מאודך", שלא מצינו בו מקרא שמקיל, הלכך מוקמינן ליה בכל עבירות שבתורה].

11. והרמב"ם בפרק ה מיסודי התורה הלכה ד כתב: כל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבור", ועבר ולא נהרג. הרי זה מחלל את השם. ואם היה